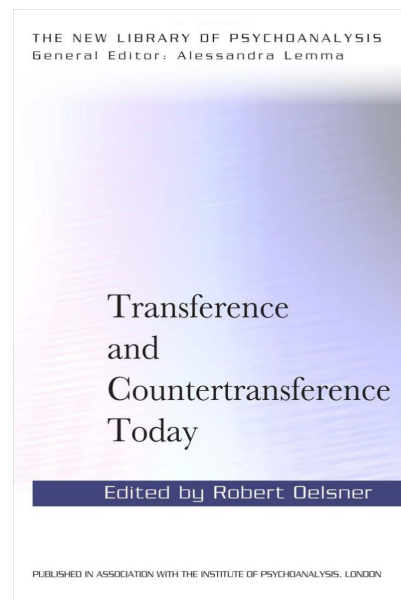

Bokanmälan
Bokanmeldelse

Robert Oelsner
Seattle

Transference and Countertransference Today

Inom det psykoterapeutiska området är överföring-motöverföring aktuella och diskuterade begrepp. Robert Oelsner, som är redaktör för denna intressanta och relativt nyttkomna bok, gör här en ansats att sammanfatta de stora dragen i fältet överföring, motöverföring och interaktionen dem emellan, liksom olika teoretiska skolors och analytiska kulturers syn på dessa fenomen.

Inom det psykoterapeutiska området är överföring-motöverföring aktuella och diskuterade begrepp som engagerat många psykoanalytiker och psykoterapeuter genom åren. Heinrich Racker, som var medlem i den Psykoanalytiska föreningen i Argentina, inledde ett paradigmskifte på detta område på 1950-talet. Robert Oelsner, som är brasiliansk utbildningsanalytiker och handledare i Buenos Aires, är en av dem som har intresserat sig för dessa fenomen. Han är redaktör för boken *Transference and countertransference today* (2013), utkommen på Routledge förlag inom ramen för se-

rien The New Library of Psychoanalysis. Förordet som Oelsner skrivit ger en utmärkt introduktion till bokens sju ton författares bidrag. Där gör han ett försök att sammanfatta både de stora dragen och de individuella artiklarna. Oelsner säger sig vilja lyfta fram olika teoretiska skolors och analytiska kulturers syn på både överföring, motöverföring och interaktionen dem emellan, samt hur man tekniskt kan hantera och använda dessa fenomen. Det förekommer dock en övervikt av psykoanalytiker som tar sitt avstamp i Melanie Kleins efterföljd. De författare som oftast citeras och omnämns som

pionjärer på detta område är naturligtvis Racker och Paula Heimann men också Wilfred Bion, Melanie Klein, Betty Joseph och viss mån Josef Sandler. Freuds texter är utgångspunkten i relation till vilken man pekar på de förändringar och upptäckter som man menar gjorts sedan dess. I sin inledning påtalar Oelsner några subtila skillnader som han finner när han sammantaget ser på de olika artiklarna. Vad gäller överföringen ser han en skillnad mellan de författare som uppfattar begreppet som barndomsneurosens uttryck i överföringsneurosen, så som den visar sig i den kliniska praktiken, och de som argumenterar för att överföringen innebär att vår upplevelse av nuet skapas i skenet av vår inre värld och den där pågående dramatiken. Det innebär att i det ena fallet så visar sig ett kluster av infantila fantasier i överföringen, medan i det andra fallet uppfattas allt i ljuset av den infantila erfarenheten. Oelsner säger sedan att dessa båda synsätt inte ömsesidigt utesluter varandra utan snarare utgör olika vinklar på samma fenomen. Oelsner lyfter också upp en skillnad i hur man betraktar motöverföring. Den kan uppfattas som något som är till hjälp för att förstå patienten eller som en sorts container. I det sistnämnda fallet betraktas motöverföringen som en mottagande behållare för överföringen liknande en mor som mentalt tar hand om sin babys psykiska smärta och ångest. Detta synsätt är förankrat i Winnicotts och Bions tänkande.

Författarna utgår ibland från olika teoretiska perspektiv, tar upp olika aspekter på begreppen och interaktionen dem emellan eller koncentrerar sig på typiska överföring-motöverföringsfenomen hos vissa patientgrupper, exempelvis psykosomatisk problematik och traumatiserade patienter. Andra analyserar begreppen i sig och ibland görs försök att lansera egna termer i syfte att lyfta upp dimensioner som man inte tycker tidigare uppmärksammas. En del författare tar in oväntade aspekter på motöverföring, som exempelvis det som analytikern har med sig utifrån sin teoretiska inriktning och kultur, erfarenheter av egen analys och handledning, samt erfarenheter av eget arbete med patienter. En annan aspekt som tas upp är den omgivande sociala och politiska situationens påverkan på överföring-motöverföringsfältet. Ett begrepp som tas upp av flera författare inom ramen för motöverföringen är analytikerns "enactment" och dess konsekvenser; alltså utagerande från ana-

lytikerns sida. Horacio Etchegoyen varnar dock för detta begrepp och menar att det kan handla om kommunikation. Han hänvisar till Klein, som definierar tidig överföring som "minnen i känslor." I dessa fall handlar det om patientens kommunikation och inte ett agerande. Det förekommer också en diskussion om skillnaden mellan verbal och icke-verbal kommunikation i det psykoanalytiska arbetet, vilket gäller både patienterna och analytikerna. Författare som exempelvis Haydée Faimberg tar in det transgenerationella perspektivet som en del av överföring-motöverföringsfältet.

Det är omöjligt att i denna bokanmälan kommentera alla sjutton bidrag, men jag skulle ändå vilja göra några nedslag i några av de många intressanta texterna.

Abel Fainstein ger bl.a. en historisk översikt av begreppet motöverföring från Freud över Racker, det interpersonella perspektivet till Jacques Lacan. Han vänder och vrider på begreppet vilket ger en bild av dess komplexitet.

Robert D. Hinshelwood undersöker utsnitt i tre av Freuds fallbeskrivningar nämligen Lille Hans, Råttmannen och Vargmannen i syfte att läsa dem i ljuset av vad han menar är senare upptäckter av överföring-motöverföringsfältet. Han anlägger ett raster på texten där han försöker upptäcka Freuds motöverföringsreaktioner. Rastret utgörs av:

1. patientens överföring,
2. analytikerns emotionella tillstånd,
3. analytikerns agerande relaterat till hans emotionella tillstånd.

Horacio Etchegoyen skriver i en ganska fritt disponerad artikel om hur han, som manlig psykoanalytiker, uppfattar och tolkar en överföring, där han representerar en kvinnlig patients mor i en homosexuell överföring, en typ av överföring som han menar kan vara svårhanterad för en manlig analytiker.

Theodore J. Jacobs illustrerar hur icke-verbala ledtrådar i överföring-motöverföringsinteraktionen kan visa sig. Han ger en spännande fallbeskrivning av hur en analysand i sin överföring uppfattar analytikerns utagerande som visar sig på ett fysiskt sätt. Analytikern själv är helt omedveten om att han agerar ut en egen problematik.

Heinrich Racker diskuterar skillnaden mellan empati och motöverföring från analytikerns sida, samt vad som händer när empatin störs av mot-

överföringsreaktioner. Dessa kan användas för att förstå analysandens inre psykiska situation och dess intensitet. Analytikern får också hjälp att förstå vad som skall tolkas i den aktuella situationen och när det skall ske.

Med tanke på att Mellanrummet är en nättidskrift som i första hand rör barn och ungdomar, så kan man konstatera att tre artiklar rör just barn.

Yolanda Gampel vill beskriva hur trauman hos föräldrar som överlevt stora sociala och politiska katastrofer med massivt våld, som exempelvis Förintelsen och Hiroshima, kan visa sig hos både andra och tredje generationens barn. Barnen bär det outtalade traumat som en "främmande kropp" i sitt inre vilket också påverkar analytikern och den analytiska processen. Hon illustrerar sitt tänkande med en längre beskrivning av en analys med en

Robert Oelsner

nioårig flicka som hade mycket svårt att uttrycka sig (s. 151). Det gick dock att kommunicera via Winnicotts metod, där barn och analytiker för en dialog med hjälp av teckningar, det s.k. "squigglegame".

Mirta Berman-Oelsners artikel handlar om överföring motöverföring i barnanalys. Hon menar att barns överföring till stor del visar sig icke verbalt och då ofta som projektiv identifikation, vilket i sin tur triggar en motöverföringsreaktion hos analytikern och ibland ett utagerande. Hon

illustrerar detta med några kortare vinjetter. Hon nämner tre svårigheter med barnanalys, nämligen att analytikern måste regrediera för att använda ett "språk" som redan är passerat för den vuxne. Abstinensregeln är svårare att förhålla sig till i analys med barn jämfört med vuxenanalyser. Barnanalys innebär ett konstant övervägande av gränsfrågor. Slutligen diskuterar hon det faktum att barn har föräldrar vars medverkan analytikern är helt beroende av och vars svårigheter kan störa analysen, vilket måste hanteras.

Robert Oelsner illustrerar på ett intressant sätt hur han som handledare till en analytiker under utbildning kommenterar en terapi med en sjuårig pojke, i vad han kallar för "överföring minut för minut" (eng. "transference minute to minute").

Metoden bygger på postkleinianska tänkare som Betty Joseph. Det innebär en närläsning av de terapitimmar den handledda analytikern beskriver.

Franco Borgognos och *Mas-simo Vigna-Tagliantis* tar upp något de kallar "role reversal" och som innebär ett oscillerande mellan olika roller för analytikern. Han måste pendla mellan att vara analysandens lidande och otillräckliga föräldrar och det stumma, lidande barnet. Samtidigt måste han också vara det barn som utvecklas, som kan reagera, känna och uttrycka sig. Även här finns ett par vinjetter som beskriver analyser med barn.

Sammanfattningsvis har boken många styrkor, men också svagheter. De olika texterna är minst sagt spretiga och det är svårt att se de gemensamma dragen i allt som diskuteras och förs fram. Ibland tycks författarna vilja fylla begreppen med så många aspekter att man undrar om det hela leder till mera förvirring än klarhet, men också ihopblandning med andra begrepp. Detta blir också svårare att urskilja med tanke på att författarna kommer från olika teoretiska skolor. En anledning till att begreppen sträcks och tänjs i så hög grad kan bero på att dessa begrepp är oklara, men under utveckling till att finna sina betydelser och avgränsningar. Samtidigt väcker varje ny artikel intresse och nyfikenhet hos mig.

En styrka i boken är att de allra flesta författare presenterar vinjetter och sammanfattningar. De är generösa med de svåra känslor av hopplöshet, ångest och värdelöshet som de upplever i analyser som tycks stå stilla, där ingen utveckling sker. I de aktuella fallen brukar utvecklingen komma igång efter att analytikern reflekterat över och förstått vad som hänt i överföring-motöverföringsfältet. Som läsare får man också möjlighet att ta del av analytikernas sätt att hantera och använda den skam och skuld som växer inom dem. Dessa vinjetter är särskilt värdefulla, eftersom de på ett detaljerat sätt ger läsaren en möjlighet att förstå de tankar och känslor som ligger bakom interventionerna.

Det här är kanske inte en bok som man sträckläser, men med hjälp av Oelsners introduktion och texternas inledningar och sammanfattningar kan man finna det som personligen är aktuellt eller som väcker nyfikenhet. Avslutningsvis vill jag citera Hanna Segal (s. 237). Hon betonar nyttan, men också faran, med att använda sig av motöverföring i terapi och analys med orden "countertransference is the best of servants but the worst of masters."

Gloria Zeligman

leg barn- och ungdomspsykiater, psykoanalytiker, medlem i Svenska psykoanalytiska föreningen, IPA, Stockholm

zeligman.gloria@gmail.com

Referens

Robert Oelsner
Transference and Countertransference Today
London: Routledge (2013)
ISBN: 9780415830713
Ant sid: 384